

Motion till riksdagen 2022/23:2112

av **Fredrik Olovsson m.fl. (S)**

El- och energiförsörjning för ökad tillväxt och välstånd

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett rättvist och rimligt högkostnadsskydd för elkonsumenter och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att följa upp och genomföra den nationella elektrifieringsstrategin och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta ett elektrifieringsråd och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om översyn av Sveriges elprisområden och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om snabbare och effektivare tillståndsprocesser och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Svenska kraftnäts planerade insatser för anslutning av havsbaserad vindkraft ska fortsätta och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning om krav på att installera solceller på nya offentliga och kommersiella byggnader och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utformningen av politiken för energieffektivisering och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hållbara fossilfria transporter och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om biodrivmedel och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en nationell plan för väggasinfrastruktur med statlig TSO och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Energisystemet skapar förutsättningar och lägger grunden för samhällets funktion. Långsiktiga investeringar bidrar till Sveriges ekonomiska återhämtning och grön omställning. Kraftfulla åtgärder kommer att behövas för att Sverige ska lyckas ställa om till fossilfrihet i tid för att leva upp till Parisavtalet.

Sverige har inlett ett skifte med en betydande elektrifiering av transporter, industri och andra verksamheter. En framgångsrik elektrifiering är avgörande för att nå nettollutsläpp 2045 och kan även minska utsläppen i andra länder genom export av klimatsmarta produkter. Elektrifiering kan bidra till stora energieffektiviseringar och utsläppsminskningar i transporter och är avgörande för att ställa om till fossilfria processer i stora industrier. Sveriges elförsörjning kan utgöra en unik konkurrensfördel genom hög leveranssäkerhet, låg miljöpåverkan och el till konkurrenskraftiga priser. Den svenska industrins konkurrenskraft behöver dock säkras genom trygg tillgång till el och bibehållen effekt i energisystemet på kort och lång sikt.

Enligt Energimyndighetens och Svenska kraftnäts långsiktiga scenarier innebär klimatomställningen och en ny elektrifieringsvåg att efterfrågan på el kommer att öka kraftigt till 2045. Enligt de scenarier som innebär högst elektrifiering av samhället förväntas en fördubbling av elbehovet. Vi behöver värna om och få fram all fossilfri elproduktion men framför allt satsa på förnyelsebar elproduktion som i det korta perspektivet dessutom har stor och avgörande potential för att Sverige ska klara den gröna omställningen.

Energipolitiken behöver utvecklas och ta höjd för detta genom åtgärder, bl.a. effektiv användning, ny infrastruktur och säkrad tillförsel. Sverige behöver mer billig el – så snabbt som möjligt. Vi behöver nyttja potentialen i alla fossilfria energislag – vindkraft, kärnkraft, vattenkraft, solenergi med mera – som kan gynna omställningen och säkra svensk elproduktion och konkurrenskraft. Det krävs för lägre elräkningar och för att öka takten i klimatomställningen och skapa tusentals nya jobb i hela landet. Dessutom kommer det stärka Sveriges energisäkerhet. Ett ökat fokus på effekt- och energieffektivisering banar väg för en snabb, resurseffektiv och hållbar elektrifiering och bidrar till klimatomställningen.

Socialdemokraterna tog initiativ till och la fram förslag på ett högkostnadsskydd, för svenska hushåll och företag. De avgifter som betalats in till Svenska kraftnät och inte kan användas till nätförstärkande åtgärder föreslogs återföras på kort sikt genom åtgärder som sänker priserna, sänker nätavgifterna eller ger återbäring till hushåll och företag. Vi kan nu konstatera att genomförandet av förslag med denna riktning från den nya regeringen dröjer. Det är viktigt att den modell som används är rättvis mellan landets hushåll och konkurrensneutral ur ett företagsperspektiv. Skyddet ska träffa företag och hushåll som haft höga kostnader men inte ge otillbörliga fördelar för de som har stor förbrukning till fasta låga priser.

Vi behöver även agera här och nu för att få ner elpriserna, inte minst i södra Sverige. Genom att reformera elprissättningen på den europeiska marknaden, så att prissättningen frikopplas från gaspriset, bedöms elpriserna sänkas betydligt. Det är av stor vikt att regeringen hårt driver på för förslag på den europeiska nivån som kan leda till lägre svenska priser. För att få ner elpriserna behöver också elproduktionen i Sverige maximeras.

Samhällets kontroll över att vi har ett tillräckligt robust elsystem och tillräckligt mycket produktion behöver stärkas. Just nu med det främsta målet att möjliggöra den

gröna omställningen, men i grunden för att det är rimligt att samhället har mer insyn i och inflytande över en så samhällsviktig central infrastruktur. Centralt här är att utveckla vår nuvarande marknadsmodell, som i många delar är EU-gemensam. En grundläggande uppgift är att säkerställa och möjliggöra såväl omfattande och långsiktiga investeringar som låga priser och en stabil elförsörjning.

Socialdemokraterna vill föra energipolitiska samtal med andra partier för en långsiktig energipolitik. Varken Sveriges elkonsumenter eller klimatet har råd med något annat. Sådana samtal bör ha en bred utgångspunkt, inte låst till vissa energislag eller specifika lösningar. Sverige behöver kunna använda alla fossilfria tillgångar som står till buds.

Nationell elektrifieringsstrategi

Genom arbetet med elektrifieringsstrategin vill vi socialdemokrater ta ett helhetsgrepp om förutsättningarna i energisektorn för att möjliggöra en omfattande elektrifiering av samhället.

Åtgärderna i strategin syftar till att undanröja hinder för utbyggnaden av elproduktionen och säkerställa att det finns leveranser av el alla timmar på dygnet. Med elektrifieringsstrategin vill vi ta ett helhetsgrepp om förutsättningarna i energisektorn för att möjliggöra elektrifieringen.

Elektrifieringsstrategin utgörs av en konkret handlingsplan som vi vill se genomföras de kommande tre åren. Steg för steg, åtgärd för åtgärd, vill vi bygga en trygg elförsörjning som möjliggör omställning och nya jobb. De tolv punkterna i strategin utgör ett helhetsperspektiv över vad som krävs för att möta de utmaningar som kommer med ett kraftigt ökat elbehov inom fem övergripande områden: planering och samarbete, effektiv användning, utbyggnad av infrastruktur, elnät och laddinfrastruktur, säkrad tillförsel av effekt och energi samt genomförande och förankring.

Det är av stor betydelse att arbetet med strategin nu följs upp och genomförs av regeringen. Ett elektrifieringsråd med representanter från den offentliga sektorn, näringslivet och andra samhällsaktörer bör inrättas. Rådet ska stödja ett effektivt genomförande av elektrifieringsstrategin. Svenska kraftnät bör ges en tydligare roll att arbeta för att elsystemet ska kunna utvecklas i takt med behoven. I denna åtgärd ingår bland annat ett mer proaktivt arbete med nationell nätplanering. Svenska kraftnät bör även få i uppdrag att tydliggöra förutsättningar för att främja flexibilitet vid anslutning av nya elkrävande verksamheter. Det kan handla om att anpassa elanvändning för att minska effektoppar och optimera nyttjandet av elnäten.

Energimyndigheten bör ges ett uppdrag om att ta fram en fjärr- och kraftvärmestrategi. Förslag bör även tas fram för hur kraftvärmens lokala elsystemnyttor kan få en mer korrekt värdering. Regeringen bör även ge Energimyndigheten och Trafikverket i uppdrag att ta fram ett nationellt handlingsprogram för en snabb, samordnad och samhällsekonomiskt effektiv utbyggnad av ändamålsenlig laddinfrastruktur samt tankinfrastruktur för vätgas. Regeringen bör även ta initiativ till en nationell kraftsamling kring kompetensförsörjning för elektrifieringen.

Energieffektivisering

Sverige ska ha mycket och billig energi men vi behöver också bli bättre på att använda energin mer effektivt. Vi vill att Energimyndigheten ska fortsätta sin energieffektiviseringskampanj, och vi vill stötta energieffektivisering av småhus och flerbostadshus och inom industrin. Syftet med åtgärderna är att bidra till klimatomställningen, skapa jobb, säkerställa en jämn tillgång till energi och minska risken för negativa effekter av volatilitet i energipriserna. Regeringspartierna har med precision utformat politiken så att flerbostadshus inte får del av åtgärderna. Den politiken bör utvärderas, vilket ger regeringen möjlighet att återkomma med en politik för energieffektivisering som är bättre utformad.

Utbyggnad av elnätet och elområden

För att möjliggöra den gröna omställningen, nya industrisatsningar och tusentals jobb så behöver elen kunna transporteras dit den behövs. Det är också viktigt för en god tillgång på el i hela landet. Den socialdemokratiska regeringen tog initiativ för att halvera tiden för tillståndsgivning. Förra året trädde en rad lagändringar ikraft, som möjliggör den största tidsminskningen för byggande av elledningar som gjorts sedan Sverige fick elektricitet. De nya lagarna förenklar processerna för att bygga ut elnätet i Sverige och gör dem mindre resurskrävande för både elnätsföretagen och de berörda myndigheterna. För nätföretagen blir det lättare att vidta åtgärder utan att ansöka om en ny så kallad nätkoncession, det vill säga det tillstånd som krävs för att bygga en kraftledning. Fler ledningar ska kunna byggas och användas med stöd av en nätkoncession för ett område. En nätkoncession för linje ska kunna ändras på ansökan av nätföretaget. Det ska gå att lägga samman nätkoncessioner och dela upp en nätkoncession för linje. Sammantaget innebär förändringarna att arbetet kan snabbas på avsevärt. Samtidigt är det viktigt att kostnaderna för utbyggnaden av elnätet är rimliga för elkunderna, oavsett var i landet man bor. Målsättningen måste vara att det svenska elpriset ska vara lågt i hela landet. En översyn av indelningen av elprisområden bör göras. Hänsyn i utformningen kan då tas till hur flaskhalsar och begränsningar i nätet har utvecklats sedan den tidigare borgerliga regeringen införde dem för mer än tio år sedan.

Utvecklingen av infrastruktur för vätgas

Nära kopplat till de stora investeringarna för en grön industriell revolution är ökad användning av vätgas i produktion och för lagring av energi. Vätgas kommer därför att få en ökad betydelse inte minst som en förutsättning för industrins omställning. Socialdemokraterna vill satsa på svensk produktion av vätgas. För att underlätta och samordna detta arbete behöver Sverige en nationell plan för vätgasinфраstruktur, som samplaneras med infrastrukturen för el. Idag är TSO:n, dvs den stamnätsansvarige, på gassidan ett privat företag. När vätgasen blir en allt större resurs ekonomiskt och kommer att spela en större roll i vårt energisystem så kan det vara rimligt att sådan infrastruktur ägs och drivs inom ramen för det offentliga kontroll. Regeringen bör utreda frågan och återkomma till riksdagen med förslag.

Tillståndsprocesserna

Sverige ska ha högt satta miljömål för industriell verksamhet med välfungerande samråd med berörda intressen. Däremot är det besvärande att tillståndsprocesserna inte sällan är tidsutdragna och svårförutsägbara. Investeringar i elnäts- och elproduktionsutbyggnad riskerar därmed att påtagligt försvåras. Reformering av ramverken i form av lagstiftning och regelverk är en viktig del för att Sverige ska få bättre fungerande tillståndsprocesser och därmed underlätta för ny industrialisering och förverkligandet av klimatomställningen. Moderna regelverk som utvecklas i takt med tekniken behöver utvecklas. Relevanta myndigheter ska exempelvis se över förutsättningarna för både framtida och befintlig kärnkraft, så att vi kan fortsätta nyttja befintlig kärnkraft i dess fulla kapacitet under dess hela livslängd.

Över de senaste mandatperioderna har ett antal statliga utredningar haft i uppdrag att se närmare på reformering av ramverken för miljöprövningar. Socialdemokraterna menar att arbetet med reformering av regelverk och lagstiftning nu behöver fortsätta skyndsamt i syfte att korta ned handläggningstider och öka förutsägbarheten. Reformarbetet bör ske med strävan att nå en bred politisk samsyn för att medverka till att reformeringen blir hållbar över tid och på så sätt skapar förutsägbarhet för investerare. Detta gäller brett, dvs för både industri, infrastruktur och inte minst el.

Den omfattande elektrifiering som samhället står inför ställer stora krav på effektiva och snabba tillståndsprocesser för elnät. Elnät som bidrar till tillförlitlig överföring av el till rimliga kostnader och där ökade effektuttag och nyanslutningar beviljas inom rimlig tid är viktiga för en konkurrenskraftig och leveranssäker elförsörjning. Den socialdemokratiska regeringen har arbetat för att halvera ledtiderna för nya kraftledningar, från att behov identifierats till att ledningen står på plats. För att genomföra detta krävs resurser till Energimarknadsinspektionen. Energimarknadsinspektionen har även en viktig roll i att finna lösningar mellan aktörer för att frigöra nätkapacitet och underlätta för nya kunder att ansluta till elnäten i tillväxtområden och därigenom även snabbare identifiera eventuella regulatoriska hinder.

Klimatpolitiska rådets rapport för 2022, Fossilfritt Sverige och den nationella strategin för elektrifiering har uppmärksammat vikten av att berörda myndigheter och domstolar har erforderlig kapacitet för att motverka tidsfördröjning och oklarheter i handläggningsprocesser.

Ytterligare ett område som regeringen bör uppmärksamma är att säkerställa fungerande tillståndsprocesser genom metodutveckling för samverkan mellan myndigheter inom ramen för befintlig lagstiftning. Regeringen bör se närmare på fortsatta insatser på området motsvarande vad som sker till exempel inom ramen för Kommittén för teknologisk innovation och etik (Komet).

Samordning på regional nivå och med aktörer inom berörda branscher är betydelsefullt för ett fungerande genomslag för investeringar och etableringar. Tidigare regering arbetade med en serie insatser för att främja samordningen. Ett sådant exempel är tillsättandet av nationell samordnare för större företagsetableringar och företagsexpansioner i Norrbotten och Västerbotten. I augusti aviserade dåvarande regeringen avsikt att tillsätta en samordnare som ska underlätta stora etableringar i fordonsindustrins gröna omställning. Besked om tillsättandet av en sådan samordnare saknas från nuvarande regering.

Kraftslagen

Vindkraft

Sverige behöver fullfölja utbyggnaden av den havsbaserade vindkraften. Den kan ge kraftigt ökad energiproduktion, särskilt i södra delarna av landet. Havsbaserad vindkraft bidrar till ett elsystem med hög leveranssäkerhet, låg miljöpåverkan och el till konkurrenskraftiga priser. Svenska kraftnäts planerade insatser för anslutning av havsbaserad vindkraft bör därför fortsätta.

Även den landbaserade vindkraften har stor potential att snabbt leverera el till låg kostnad. Den potentialen behöver tas tillvara. För att öka andelen beviljade tillstånd behöver kommunerna stärkta incitament att medverka till utbyggd vindkraft och eventuella invändningar mot etableringar komma tidigare i tillståndsprocessen. Möjligheten att kompensera dem vars omgivning påtagligt påverkas av vindkraftsutbyggnad kan också behöva tydliggöras.

Kraftvärme

Kraftvärme utgör ett viktigt bidrag till elförsörjningen och här finns även outnyttjad potential, inte minst vad gäller att avlasta vid effekttoppar. All effekt som finns att tillgå måste kunna nyttjas under tider där elpriserna annars riskerar att bli höga. En något överdimensionerad kraftvärme skapar förutsättningar för att ansluta fler kunder och kan ge ett viktigt extra tillskott av el under de kallaste dagarna, om incitamenten är de rätta.

Kärnkraft

Kärnkraften kommer under lång tid framöver att utgöra en viktig del av elsystemet. Tillsammans med vattenkraften ger den goda möjligheter till balansering och stabilitet i en elförsörjning som alltmer baseras på förnybara energislag som vindkraft och solenergi.

Socialdemokraterna ser möjligheter i förlängning av drifttid för befintliga reaktorer. Detta förutsätter givetvis en säker drift och att ev. säkerhetshöjande investeringar som krävs för detta genomförs. Även effekthöjning vid befintliga reaktorer kan bli värdefullt tillskott till elförsörjningen. Det utökade kärnavfall som uppkommer vid en längre och ev. utökad drift måste givetvis även beaktas och avfallet kunna tas om hand.

Vad gäller nya kärnkraftsreaktorer kan konstateras att det med nuvarande lagstiftning är möjligt att ersätta reaktorer som ställts av eller som kommer att ställas av. Det är givetvis en fördel om den infrastruktur som redan finns på plats då kan nyttjas. Ännu så länge har inga konkreta investeringsplaner presenterats för sådan ersättning.

Erfarenheter i Finland har visat att det kan bli både dyrt och långdraget att bygga nya konventionella reaktorer. Vad som därför alltmer kommit att diskuteras är mindre sk SMR-reaktorer. Inte heller här finns idag några beslut om kommersiell drift, men inom Vattenfall pågår en förstudie. Den tidigare regeringen gav Strålsäkerhetsmyndigheten i uppdrag att identifiera behov av utveckling av de regler eller andra åtgärder som kan påverka förutsättningarna för nyttjande av befintlig och ny kärnkraft, som t.ex. SMR baserad på känd såväl som ny reaktorteknik. Strålsäkerhetsmyndigheten ska lämna förslag på hur de identifierade behoven bör hanteras vidare.

Solkraft

Det är kostnadseffektivt att sätta upp solpaneler på byggnader och strukturer som ändå ska uppföras. Den tekniska utvecklingen går här snabbt och det finns ett växande intresse för solkraft hos hushållen, som ett sätt att balansera höga elkostnader och minska beroendet av andra, inte minst fossila, kraftslag. Även det offentliga har ett ansvar för att bidra till den gröna omställningen och det finns många ytor här som kan nyttjas för solpaneler. Socialdemokraterna vill att det tillsätts en utredning för att utreda möjligheten att ställa krav på att installera solceller på nya offentliga och kommersiella byggnader.

Långsiktiga spelregler

För Socialdemokraterna är en framtida säker och stabil elförsörjning central. Utifrån de behov som den gröna omställningen nu ställer är vi därför inte beredda att utesluta något fossilfritt kraftslag för den framtida elförsörjningen.

Inom ramen för en bred energipolitisk diskussion är vi därför beredda att diskutera alla tillgängliga alternativ. Tidsutdräkten för ny eller tillkommande kärnkraft och brådskan i att få fram ny el till växande näringar och transporter gör dock att fokus på kort och medellång sikt bör, eller snarare måste, ligga på andra kraftslag.

Hållbara fossilfria transporter och biodrivmedel

Användningen av fossil energi inom transportsektorn är fortsatt hög och står för en stor del av utsläppen. För att bryta transportsektorns fossilberoende behövs ökad transporteffektivitet, effektivare fordon och farkoster, elektrifiering och en övergång från fossila till hållbara förnybara drivmedel. Utbyggnaden av laddinfrastruktur bör ske i sådan takt att den inte blir ett hinder för elektrifieringen av transportsektorn.

Dagens fossildrivna fordon kommer emellertid att fortsätta rulla på våra vägar under många år. För att klara svenska klimatmål och bidra till svensk industriell utveckling behöver fossila drivmedel bytas till förnybara.

I dag används biogas framför allt i transportsektorn där den ersätter användning av bensin och diesel och bidrar till att minska utsläppen från transportsektorn. För att bibehålla och öka den svenska biogasproduktionen avsattes 900 miljoner kronor 2022–2024 till stöd för produktion av biogas. Under 2024 förbereddes en kontrollstation för utvärdering av stödets utformning för att säkerställa ett ändamålsenligt och kostnads-effektivt stöd.

Sverige tappar investeringar i biodrivmedel. Trots goda förutsättningar sker inte betydande investeringar i produktion. Det är ett problem i klimatomställningen av fordonsflottan och en förlust för svenskt näringsliv. Regeringens inställning till reduktionsplikten hindrar nu dessutom investeringar för ökad produktion. Det är av högsta vikt att marknadens aktörer kan få stabila förutsättningar för svensk produktion av biodrivmedel.

Tryggt och säkert elsystem

En allt snabbare energiomställning innebär betydande utmaningar för elsäkerheten. Nya tekniker används i åldrande elanläggningar och användningen sker också på ett annat sätt än tidigare, vilket elanläggningarna inte alltid är anpassade för. I takt med att allt mer avancerad elektronik integreras i elsystemen, t.ex. solceller och laddstolpar, ökar även risken för problem med elektromagnetiska störningar på radiokommunikation, el- och telenät samt utrustning ansluten till dessa. I syfte att förstärka arbetet med elektromagnetisk kompatibilitet tillförde Elsäkerhetsverket därför medel 2022.

Robustheten inom elförsörjningen behöver vara hög och åtgärder behöver vidtas för att säkerställa en tillfredsställande beredskapsnivå. Förmåga och motståndskraft behövs för att hantera väpnade angrepp, cyberattacker och antagonistiska handlingar samt extrema väderberoende händelser såsom stormar, bränder och översvämningar. Regeringen förstärkte därför insatserna för elberedskap 2022 så att sektorn bättre ska kunna förebygga, motstå och hantera sådana störningar i elförsörjningen som kan medföra svåra påfrestningar på samhället. Det inkluderar t.ex. områdena skydd och robusthet, reparationsberedskap, ödrift, ledningsförmåga, cybersäkerhet och samband. Ökade medel ger även stärkt förmåga att vägleda sektorn med planering för åtgärder före och under höjd beredskap. Vi ser positivt på de insatser på området som presenterats i budgetpropositionen för 2023 och vill arbeta konstruktivt med regeringen i dessa frågor.

Fredrik Olovsson (S)

Monica Haider (S)

Mattias Jonsson (S)

Marianne Fundahn (S)

Isak From (S)

Aida Birinxhiku (S)

Daniel Vencu Velasquez Castro (S)